

Effecten van het “actieplan re-integratie langdurig zieken” op mensen in armoede

November 2021

Situering

De focus van de Vlaamse Regering is duidelijk. Om de sociale zekerheid betaalbaar te houden, moeten een pak meer mensen aan het werk. Eén van de vier prioritaire groepen is de groep van langdurig zieken. Een actieplan met 15 acties voor de re-integratie van deze mensen moet soelaas bieden. De doelstellingen zijn

1. Meer langdurig zieken opnieuw aan de slag door de re-integratie te bevorderen. De terugkeer naar de arbeidsmarkt zal gestimuleerd worden door in te zetten op oa. een mindswitch bij de betrokken actoren en de brede samenleving.
2. Verhogen van de uitstroom naar werk van arbeidsongeschikten in begeleidingstrajecten.
3. Voorkomen dat mensen langdurig ziek zijn en dus preventiever werken.

De correlatie tussen armoede en chronische ziekte is groot¹. STATBEL berekende in 2018 dat 26% van de mensen van 16 jaar en meer die in armoede leven hun gezondheid als slecht of zeer slecht ervaren tegenover 8% van de mensen die niet in armoede leven. 43% van de mensen in armoede lijdt aan een chronische ziekte tegenover 24% bij de rest van de bevolking. 25% heeft noodzakelijke gezondheidszorg uitgesteld, en 32% tandzorg. Bij mensen die niet in armoede leven gaat het om respectievelijk 1% en 4%.

Deze cijfers tonen aan dat het Vlaams actieplan re-integratie van (langdurig) zieken van toepassing is op een grote groep mensen die op of onder de armoedegrens leven. Het Vlaams Netwerk tegen Armoede komt op en vertegenwoordigt meer dan 20 000 mensen waarvan velen ziek zijn en/of werken. Helaas werd het Vlaams Netwerk tegen Armoede niet betrokken bij de totstandkoming van dit actieplan. Met deze nota willen we toch een constructieve bijdrage leveren. We maken een gehele analyse in het kader van het monitoren van het actieplan. Het actieplan bevat vier grote actiepunten. Per actiepunt lichten we de sterktes en valkuilen toe en geven we tips voor de implementatie. Zo hopen we dat er alsnog rekening kan gehouden worden met de stem van langdurig zieken in armoede op zoek naar kansen tot re-integratie op de arbeidsmarkt.

De grootste punten van feedback steunen op onderstaande uitgangspunten en vaststellingen uit onze 57 lokale verenigingen :

- Mensen in armoede hebben vaak gezondheidsproblemen maar willen werken. Ze vinden werk heel belangrijk, net om uit de armoede te geraken.
- Ziek maakt arm en arm maakt ziek. Preventie is dus cruciaal. Mensen zouden om te beginnen niet ziek mogen worden. We coachen en vormen werkgevers om werk te maken van werkbaar werk.
- Als mensen toch ziek zijn, moeten ze de tijd krijgen om te genezen of beter te worden. We vragen aan de overheid om aan mensen die ziek zijn en niet kunnen werken een ziekte uitkering te garanderen die minimaal boven de armoedegrens ligt. Zo bezorgen we mensen niet nog meer stress en verhogen we hun kansen om te genezen.
- Re-integratie vraagt maatwerk van zowel artsen, toeleiders als werkgevers en een grote inspanning voor de betrokken langdurig zieke persoon.
- In het actieplan is sprake van een opleiding voor bemiddelaars. Het Vlaams Netwerk tegen Armoede geeft al meer dan 10 jaar opleiding en vorming aan VDAB en GTB-bemiddelaars, VDAB-onthaalmedewerkers, diversiteitsconsulenten ... over hoe men een armoedeproblematiek bij werkzoekenden kan herkennen en erop kan reageren. We kunnen een waardevolle bijdrage leveren aan de opleiding van de re-integratie bemiddelaars.
- We kunnen advies geven over de invulling van de re-integratietrajecten op basis van opgebouwde expertise vanuit o.a. innovatieve werk begeleidingstrajecten met mensen in armoede. We vragen aan VDAB om volop de kaart te trekken van integrale toeleidingstrajecten die mikken op duurzame re-integratie.

Dit dossier kwam tot stand dankzij de armoede-expertise en ervaringsdeskundigheid van heel wat mensen in armoede doorheen de voorbije jaren. Specifiek voor dit dossier kwamen er recente bijdragen van de volgende lokale verenigingen van het Netwerk tegen Armoede: ATD vierde wereld Hasselt, Soma Maasmechelen, De Mozoart Lokeren, Mensen voor Mensen Aalst en De Zuidpoort Gent.

De behandelende en re-integratiesector werken beter samen

Uit het actieplan:

- 1) Om de stap naar werk sneller bespreekbaar te maken, maken we de werking van VDAB en partners bij bedrijfsgeneeskundige diensten en de behandelende sector beter bekend.
- 2) Om VDAB sneller te betrekken bij het re-integratietraject zowel bij ontslag als om ontslag om medische reden te voorkomen. Dit vereist een vlotte samenwerking en communicatie tussen de verschillende betrokken stakeholders
- 3) Om meer multidisciplinaire afstemming te realiseren tussen de gezondheidsactoren en de re-integratiesector zetten we in op innovatieve projecten.

In het eerste hoofdstuk wordt alles in het werk gesteld om re-integratie zo snel mogelijk in te zetten. De huisarts krijgt een sleutelrol en adviserende artsen zullen sneller kunnen aangeven of iemand al aan het werk kan. Het actieplan gaat op zoek naar succesvolle initiatieven om de drempel naar werk te verlagen.

De huisarts is voor veel mensen een belangrijk vertrouwensfiguur. Een huisarts die goed op de hoogte is van allerhande opties kan een meerwaarde betekenen voor mensen die de stap naar werk willen zetten. De huisarts mag echter geen te hoge druk zetten om opnieuw te gaan werken. Mensen in armoede geven aan dat de vertrouwensrelatie met de huisarts het allerbelangrijkste blijft. **Het genezingsproces moet prioritair blijven. Mensen te vroeg richting werk doen bewegen zal een omgekeerd effect hebben.**

Bovendien vergt de stap naar werk maatwerk. Dit staat in de inleiding van het actieplan, maar komt niet expliciet meer terug in de actiepunten. We verwachten dat de huisartsen en controleartsen per individuele patiënt kunnen blijven bekijken wat wanneer aan de orde is, samen met de patiënt.

Verschillende mensen uit onze verenigingen geven aan dat controleartsen in de praktijk sneller begrip hebben voor mensen met een fysieke aandoening dan voor mensen met mentale problemen. Gezien de sterke correlatie tussen armoede en psychische problemen¹ vraagt het Vlaams Netwerk tegen Armoede aan de behandelende sector om duidelijker te communiceren over de impact van psychische en/of psychiatrische problematieken aan de re-integratiediensten. **Iemand met een onzichtbare ziekte kan niet per se sneller terug (voltijds) aan het werk. Daar is meer begrip voor nodig.**

'Ik was mentaal uitgeput, fysiek uitgeput, ik kwam niet buiten, ik had geen sociale contacten, ik wou mij van het leven beroven. Ik wou dat ik onmiddellijk werd geloofd,

¹ Ridley, M., Rao, G., Schilbach, F., & Patel, V. (2020). Poverty, depression, and anxiety: Causal evidence and mechanisms. *Science*, 370(6522). <https://doi.org/10.1126/science.aay0214>

dan had ik niet de hele tijd naar al die verschillende artsen moeten gaan.’ (SOMA, Maasmechelen)

Daarnaast heeft niet iedereen een huisarts. **Het versterken van toegankelijke nulde- en eerstelijnszorg blijft een aandachtspunt. Idealiter is er een aanspreekpunt en opvolging voor alle mensen. Meer inzetten op preventie door de huisarts kan de nood aan gespecialiseerde hulp kleiner maken.**

‘De huisarts en de werkgever moeten ook sneller opvangen dat je je niet goed voelt. Het is pas op het moment dat je verzuipt dat er aandacht komt en dan pas kom je op een wachtlijst van 6 maanden.’ (SOMA, Maasmechelen)

De arbeidsongeschikte versterken om de loopbaan terug in handen te nemen

Uit het actieplan:

4) We zetten in op de brede bewustwording dat ziek zijn en werken tot de mogelijkheden behoort en dat er bij VDAB en partners dienstverlening op maat is voorzien om de stap naar werk met begeleiding te zetten.

5) Als arbeidsmarktregisseur informeert VDAB de betrokkenen met correcte informatie over instrumenten, trajecten,... en voorziet daarbij juiste doorverwijzing.

6) De tijd die gepaard gaat met de arbeidsongeschiktheid grijpen we (indien mogelijk) aan als een opportuniteit om levenslang te leren en de mogelijkheden op de arbeidsmarkt in kaart te brengen en eventuele heroriëntering in overweging te nemen. In 'het jaar van de opleiding' wordt extra ingezet op de mogelijkheden om competenties te versterken in functie van de mogelijkheden op de arbeidsmarkt.

7) De begeleiding van arbeidsongeschikten door VDAB en partners wordt geoptimaliseerd zodat de uitstroom naar werk van de doelgroep wordt verhoogd en nog meer op maat van de arbeidsongeschikte kan gebeuren.

Nood aan een holistische benadering

Inzetten op het versterken van mensen is een goede zaak. Mensen willen zich zinvol inzetten voor de maatschappij. Uit een bevraging van het Vlaams Patiëntenplatform blijkt dat maar liefst 4 op 5 personen met een chronische aandoening willen werken ondanks hun ziekte². Wij horen een gelijkaardig signaal in onze Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen. Toch blijven er grote drempels bestaan.

Voor veel langdurig zieke mensen in armoede is de stap naar werk erg groot. In onderstaande alinea geven we tips voor de begeleiding van deze mensen. Ook het belang van menswaardige levensomstandigheden valt niet te onderschatten. Het is absoluut noodzakelijk om deze problematiek holistisch te bekijken. **De arbeidsongeschikte versterken zal voor mensen in armoede nooit de gewenste resultaten bereiken zonder ook in te zetten op een structureel armoedebestrijdend beleid.** Als mensen hun levensstandaard te fel is gedaald bij werkloosheid zullen ze minder snel terug werk vinden en minder vatbaar zijn voor activeringsmaatregelen.³

² Vlaams Patiëntenplatform. (2021, 8 oktober). *Persbericht: Veeg sancties voor personen met een erkenning arbeidsongeschiktheid van tafel en kies voor een motiverende aanpak.*

vlaamspatienentplatform.be. Geraadpleegd op 10 oktober 2021, van <http://vlaamspatienentplatform.be/blogs/persbericht-veeg-sancties-voor-personen-met-een-erkenning-arbeidsongeschiktheid-van-tafel-en-kies-voor-een-motiverende-aanpak>

³ Howell, D. R., & Rehm, M. (2009). Unemployment compensation and high European unemployment: a reassessment with new benefit indicators. *Oxford Review of Economic Policy*, 25(1), 60-93.

Een dagelijkse overlevingsstrijd laat geen mentale ruimte meer toe om in te zetten op een zoektocht naar werk. Het Vlaams Netwerk tegen Armoede pleit daarom zoals steeds voor een toereikend minimuminkomen. **Wij vragen aan de federale overheid om de ziekte uitkeringen op te trekken tot boven de armoedegrens.** Hier staat niets over geschreven in het actieplan, maar zou ervoor zorgen dat langdurig zieke mensen in armoede vlotter kunnen terugkeren naar de arbeidsmarkt.

*‘Voor iedereen die kwetsbaar is, is het even hard werken als iemand die gewoon werkt. Ik doe wat ik kan, ik heb recht op een inkomen boven de armoedegrens.’
(SOMA, Maasmechelen)*

Bewustwording, begeleiding en toeleiding

De bewustwording dat ziek zijn en werken tot de mogelijkheden behoort, staat of valt met hoe haalbaar dit wordt georganiseerd. Bij de specificering van **actiepunt 4** staat geschreven dat VDAB de gespecialiseerde dienstverlening van de partners van VDAB extra in de verf zet. In het verleden zette VDAB zelf nauwer in op deze dienstverlening. In wat volgt geven we duiding bij hoe deze effectieve dienstverlening er idealiter uitziet. Dit is tevens relevant in het kader van **actiepunt 7**, waar de optimalisering van de toeleiding centraal staat.

De juiste begeleiding kan effectief helpen, indien deze kwalitatief is en kadert in een integraal traject. Alleen een integrale en holistische aanpak waarbij een activeringstraject gecombineerd wordt met het gelijktijdig aanpakken van schulden, kinderopvang, mobiliteit, huisvesting, mentaal welzijn ... zal ervoor zorgen dat mensen de kracht vinden om werk te zoeken en ook duurzaam aan het werk kunnen blijven. Een activeringstraject moet dus ook een welzijnstraject zijn.

Een mooi voorbeeld hiervan is het WAW traject dat Vierdewereldgroep Mensen voor Mensen, één van onze Verenigingen Waar Armen Het Woord Nemen, samen met VDAB en tal van andere partners in 2009-2012 ontwikkelde voor werkzoekenden in generatiearmoede. Uniek en cruciaal voor het succes van dit project waren de drie geïntegreerde deeltrajecten die simultaan plaatsvonden:

- Een Werktraject: tweewekelijkse begeleiding door VDAB, GTB of Groep Intro in functie van het verkennen van opleidings- en tewerkstellingsmogelijkheden.
- Een Armoedetraject: een wekelijkse groepswerking waarbij remediëring van de ‘gekwetste binnenkant’ van mensen in armoede centraal stond. Deze groepswerking werd begeleid door een tandem van een educatief groepswerker en een opgeleide ervaringsdeskundige in de armoede en sociale uitsluiting
- Een Welzijnstraject: begeleiding door een sociaal werker van het OCMW of CAW in de remediëring van een geheel aan welzijnsnoden en welzijnsproblemen (bijvoorbeeld schulden, gezondheid, huisvesting, onderwijs en/of opvang van kinderen, sociaal netwerk en vrije tijd).

Gedurende minstens 12 maanden werden de werkzoekenden begeleid binnen deze drie deeltrajecten. De dienstverleners kwamen maandelijks samen in een multidisciplinair overleg om de deeltrajecten op elkaar af te stemmen.

Deelnemers getuigden na afloop hoe groot de impact hiervan was op hun leven.

'Voor de start van het WAW-project had ik geen doel meer. De ene tegenslag na de andere: financieel, geen vast werk, alleen hier en daar via interim, heel onstabiel. De weg kronkelt, zoals mijn baan gedurende de eerste maanden van het WAW project. Dan toch een recht stuk: stabiliteit, terug op het goede pad. Ik kwam terug onder de mensen, kreeg terug structuur in mijn leven, kon terug iemand zijn en iets betekenen. Samen met de VDAB ben ik nu op zoek naar mijn toekomst. Ik had een droom en ben die nu aan het waarmaken. Ik ben begonnen aan een opleiding polyvalent verzorgende. Nu is mijn doel om een diploma te behalen en een vaste job te vinden die ik kan doen tot aan mijn pensioen' (Mia, Mensen voor Mensen - 2012)

Voor ik dat traject ingestapt ben, had ik invaliditeitsuitkering, verhoogd kindergeld, tussenkomst op mijn treinabonnement, sociaal tarief... ik had vele sociale uitkeringen daarbovenop omdat ik op invaliditeit zat. Als je kijkt hoeveel dat gekost heeft... Ik heb daar 4 jaar die opleiding gevolgd. Dan ben ik beginnen werken. Nu ben ik niet meer afhankelijk van al die sociale uitkeringen en ik kan tegen mijn kind zeggen dat ik nu ook werk. Het is ook duurzaam werk want ik ben nog altijd aan het werk. Het is net het concept in zijn geheel dat gewerkt heeft. Laat daar 1 schakel tussenuit en uw ketting is niet meer heel. Dan bereik je je doel niet. (Maria, Mensen Voor Mensen - 2021)

Verschillende Verenigingen Waar Armen Het Woord Nemen gaan nog steeds aan de slag volgens deze integrale aanpak. Als groepswerkers vragen hoe het komt dat mensen bij hen wel graag deelnemen, geven ze steevast aan dat er bij hen echt geluisterd wordt, dat ze er aanvaard worden en dat men ook werkt aan de randvoorwaarden.

Ook VDAB organiseert tot op heden nog steeds werk-welzijnstrajecten die zich specifiek richten op mensen in armoede. Daarin worden mensen individueel begeleid door werk-welzijnsbemiddelaars van VDAB. Daarnaast volgen ze een groepstraject bij Randstad of Groep Intro om te werken aan hun zelfbeeld en zelfbewustzijn. Dit luik is erg waardevol. Het Vlaams Netwerk tegen Armoede vraagt om hier terug meer in te investeren. Om een werk-welzijnstraject te realiseren is het belangrijk dat trajectbegeleiders voldoende tijd en personeel krijgen om hun empowerende taak te kunnen realiseren. Hiervoor is er nog meer samenwerking tussen werk- en welzijnsdiensten nodig. Deze W²-trajecten zijn bovendien erg schaars geworden. Het aantal mensen dat hierin wordt begeleid is heel beperkt.

Nog bij **actiepunt 7** staat dat VDAB-bemiddelaars een opleiding zullen krijgen rond het omgaan met langdurig zieken. Dit is een positief punt. Het Vlaams Netwerk tegen Armoede deelt graag haar expertise in het omgaan met langdurig zieke mensen in armoede. **Mensen uit onze verenigingen geven veelvuldig het belang van de juiste basishouding van de trajectbegeleider aan.** Langdurig werkloze mensen in armoede geven aan hoe groot de negatieve impact van een activeringstraject op hun gevoel van eigenwaarde is. Bemiddelaars leggen heel wat druk op de langdurig werkloze. Mensen krijgen een lijst van vacatures waar ze op korte tijd op moeten solliciteren. Meer dan eens is daar geen enkele vacature die matcht met de aspiratie van de werkloze. Bovendien worden deze mensen

vaak niet aangenomen voor de jobs. Dit zorgt voor grote twijfels over zichzelf en voelt aan als een bevestiging van de lage eigenwaarde die mensen sowieso al voelden. Het kan helpen als bemiddelaars dit gevoel erkennen en begrijpen. Universiteit van Antwerpen, de Antwerpse Vereniging Waar Armen het Woord Nemen Recht-Op en enkele partnerorganisaties werkten samen de generalistische basishouding⁴ uit. Op basis van deze theorie en ervaringen van mensen uit andere verenigingen sommen we hier enkele cruciale elementen voor een goede basishouding op:

- **Zet in op een vertrouwensrelatie.** Leer elkaar kennen. Geef en neem hiervoor de tijd. Toon respect en wees jezelf. Mensen in armoede worden graag geholpen door authentieke, integere hulpverleners.
- **Vat gesprekken aan met een open luisterhouding.** Het komt erop aan om samen op zoek te gaan naar een goede oplossing. Investeer in een kwaliteitsvolle intake zodat men een duidelijk zicht heeft op de vaardigheden en de talenten van een persoon, op de verwachtingen, wensen en noden ten aanzien van een job.
- **Toon betrokkenheid:** volg mensen op, zelfs wanneer ze al aan het werk zijn.
- **Versterk je kundigheid:** zorg ervoor dat je zelf goed op de hoogte bent van alle instrumenten die voorhanden zijn en vertaal dit in duidelijke taal voor de cliënt.
- **Vertrek niet te snel vanuit jouw eigen referentiekader.** Bevraag aan de cliënt wat hij/zij van de contacten tussen jullie vindt.
- Indien het niet klikt tussen begeleider en cliënt moet het mogelijk zijn om te veranderen van begeleider.

‘De begeleider moet niet denken in mijn plaats, maar samen met mij denken: spiegelen, laten nadenken.’ (De Zuidpoort)

De activeringsmaatregelen dienen uit te gaan van respect en zorg voor de zieke persoon. We vragen aan de bemiddelaars om

- een duidelijk overzicht van het aanbod aan en de inhoud van activeringsmaatregelen te verschaffen en ruimte te laten voor keuze door de cliënt
- ruimte te laten om mensen op hun eigen tempo te doen re-integreren
- begrip te tonen voor het eventueel niet slagen. De kans is reëel dat een activeringsmaatregel niet onmiddellijk het gehoopte effect heeft. Dit betekent niet dat het nooit zal lukken. Daarom is het belangrijk om financiële zekerheid te hebben gedurende de gehele periode van activering. Als mensen het risico lopen om bij het niet slagen een deel van hun uitkering of bepaalde toelagen kwijt te zijn en daardoor een lager inkomen hebben dan voor de reïntegratie(poging), zullen ze dit risico vaak niet durven nemen.

Actiepunt 5 draait rond het informeren van de arbeidsgeschikte over de mogelijkheden. **Aandacht voor laagdrempelige en heldere informatie is het juiste antwoord op een reële nood.** Mensen in armoede vragen om ook blijvend in te zetten op niet-digitale informatie, bijvoorbeeld via de telefoon of aan een fysiek onthaal.

⁴ Voor meer informatie en uitleg bij de verschillende aspecten van een generalistische basishouding, kan u terecht op <https://www.uantwerpen.be/nl/onderzoeksgroep/cresc/onderzoek-cresc/onderzoeksprojecten-cresc/cent-afgelopen-onderzoek/generalistisch-werkt/>

Bij **actiepunt 6** suggereert het actieplan om de tijd waarin iemand arbeidsongeschikt is te gebruiken om een opleiding te volgen. Ziek zijn en werken of studeren behoort onder sommige omstandigheden en voor sommige mensen tot de mogelijkheden, voor vele anderen niet. Zo gaf iemand tijdens de gesprekken aan dat ze graag een bepaalde opleiding wilde volgen, maar fysiek niet voltijds stage kon doen. Daardoor werd die opleiding ineens geen optie meer. **VDAB moet de kaart trekken van maatwerk, voor zowel werk als opleiding. Luisteren naar wat de cliënt nodig heeft, is essentieel.** De opleiding moet bovendien inhoudelijk in de lijn liggen van de persoonlijke aspiratie van de cliënt. Toeleiders moeten ruimte (mogen) laten voor de persoonlijke wensen van de cliënt met betrekking tot opleiding. Dit leidt tot een duurzamer resultaat voor zowel de arbeidsongeschikte als de arbeidsmarkt.

'Tegen wil en lichaam stuurde VDAB me richting werk of korte opleidingen. Als ik zou gedaan hebben wat ze mij wilden laten doen, zat ik na een maand terug op ziekte uitkering. Uiteindelijk kreeg ik een trajectbegeleider die me zag als mens in plaats van als cliënt. Hij luisterde echt naar wat ik niet meer kon en wel wilde doen. Dankzij hem kan ik nu een graduaatsopleiding naar keuze volgen.' (ATD, Hasselt)

'We vinden het belangrijk dat we een job hebben die we graag doen, probeer ons niet allemaal in een knelpuntberoep te stoppen.' (De Springplank, Sint-Niklaas)

Daarnaast geven mensen in armoede aan dat er aandacht en begrip moet zijn voor mensen die niet onmiddellijk slagen in hun opleiding. Een traject met mensen in armoede gaat niet steeds lineair vooruit. We vragen aan de bemiddelaars om in dat geval met een open blik samen op zoek te gaan naar hoe dit komt en welke volgende stap wenselijk en haalbaar is. Opleiding moet met andere woorden net zoals toeleiding naar werk kaderen binnen een breder traject waarin welzijn centraal staat.

Ondernemingen ondersteunen om in te zetten op preventie en om werknemer en werkzoekende aangepast te integreren

Uit het actieplan:

- 8) De specifieke dienstverlening om de terugkeer naar werk op de werkvloer te ondersteunen wordt beter bekend gemaakt. Wat gekend is, zal sneller ingezet worden.
- 9) Door meer in te zetten op innovatieve en dynamische vormen van werk, maken we het eenvoudiger om de stap naar werk te zetten of om werk te combineren met ziekte.
- 10) Het voorkomen van gezondheidsproblemen die een gevolg kunnen zijn van werkomstandigheden.

Verenigingen Waar Armen het Woord Nemen bevestigen bij **actiepunt 8** het belang van het informeren van werkgevers over de mogelijkheden.

'Ik werd aan mijn rug geopereerd terwijl ik aan het werk was. Na 10 maanden revalidatie mocht ik van de dokter terug aan het werk, maar mijn werkgever wou mij niet terug. Hij zegt tegen mij dat ik niet meer goed genoeg was en ander werk had moeten zoeken. Ik stelde voor om halftijds te herbeginnen, maar hij zei 'nee, ik heb al een halftijdse op de werkvloer staan'. Ik vroeg dan om samen te bekijken wat ik wel of niet nog zou kunnen doen, maar dat heeft hij ook geweigerd. ' (ATD)

Informeren alleen is echter niet voldoende. **Het Vlaams Netwerk tegen Armoede vraagt de Vlaamse Overheid om meer te investeren in het Gespecialiseerd Team Bemiddeling.** Daar adviseren jobcoaches werkgevers rond aanpassingen van het werk en de werkomgeving opdat ze personeel met ondersteuningsnoden kunnen aanwerven of behouden. Specifiek rond de armoedeproblematiek biedt het Vlaams Netwerk tegen Armoede trajecten rond armoedebewust HR-beleid aan met audits en workshops, helemaal op maat van de betrokken werkgever.

In **actiepunt 9** valt het woord 'dynamische arbeid'. In de concretisering gaat het meteen over uitzendarbeid. **Uitzendarbeid is voor mensen in armoede géén duurzame opstap naar kwaliteitsvol werk.** 'Innovatief en flexibel' krijgt veel te snel de vertaling flexibel en goedkoop voor werkgever. Interimarbeid komt niet tegemoet aan de nood aan continuïteit, begeleiding en maatwerk die langdurig zieke mensen in armoede nodig hebben. Het HIVA⁵ publiceerde in 2020 een rapport waaruit blijkt dat uitzendarbeid een lagere arbeidskwaliteit kent dan regulier werk. Zowel arbeidsvoorwaarden, jobinhoud, arbeidsomstandigheden als arbeidsverhogingen zijn slechter bij uitzendkrachten dan bij niet-uitzendkrachten. Bovendien komen degenen met een zwakkere socio-economische en onderhandelingspositie nadien terecht in minder kwalitatieve (uitzend)posities, van waaruit de kans op een meer

⁵ Hermans, Maarten, & Lenaerts, Karolien. (2020). De arbeidskwaliteit van uitzendwerk: knelpunten en ongelijkheden. Zenodo. <https://doi.org/10.5281/zenodo.3634103>

kwalitatieve (uitzend)positie ook nog eens kleiner is. Zo hebben uitzendkrachten met een zwakkere socio-economische positie bijvoorbeeld een hogere kans om in posities terecht te komen met minder opleidingsmogelijkheden, een lagere kans om een vervolgoopdracht te krijgen, en een lagere kans op een vast contract bij de opdrachtgever.

'Ik heb borderline. Vandaar hier zijn en morgen daar? Ik moet me altijd aanpassen aan nieuwe mensen en nieuwe omgevingen. Via uitzendarbeid ben je een nummer in de rij.' (SOMA, Maasmechelen)

'Interimarbeid zorgt alleen maar voor extra stress.' (De Zuidpoort, Gent)

Er zijn nog andere mogelijkheden om op innovatieve en dynamische wijze werk en ziekte/revalidatie te combineren. Zo wees de Commissie Diversiteit van de SERV⁶ bijvoorbeeld al op het belang van redelijke aanpassingen - en in het bijzonder het systeem van gedeeltelijke werkhervatting - om vlot, in aangepaste omstandigheden en/of op geleidelijke wijze, een beroepsactiviteit op te starten of te hervatten. Daar sluit het Vlaams Netwerk tegen Armoede zich bij aan. Mensen uit de Verenigingen Waar Armen Het Woord Nemen geven aan dat deeltijds werken een waardevolle aanpassing kan zijn. **Langdurig zieke mensen in armoede staan open om werk te combineren met ziekte, zo lang het gaat om werkbaar werk en er bovendien geen financiële risico's aan verbonden zijn.**

'Ik zou mijn invaliditeit graag combineren met werk in een beschutte werkplaats: op maat en op mijn tempo. Ik heb wel nood aan iemand die me goed kan begeleiden en met mij mee gaat.' (De Mozaart, Lokeren)

'Het zou heel fijn zijn dat er naar mij geluisterd wordt als ik een slechte dag heb. Dat ik in een beschermde omgeving werk. Dat ik niet continu op de toppen van mijn tenen moet lopen.' (SOMA, Maasmechelen)

Het stijgend aantal langdurige zieken hangt voor een groot deel samen met de dalende werkbaarheid van onze jobs, zo blijkt uit een analyse van het Riziv⁷. In 2019 bedroeg de werkbaarheidsgraad 49,6%⁸. Het aandeel werknemers met een werkbaar job is daarmee significant gedaald ten opzichte van 2016 (51,0%) en ten opzichte van 2013 (54,6%). De werkbaarheidsmonitor spreekt over een sterke toename van werkdruk, emotionele belasting en belastende fysieke arbeidsomstandigheden.

⁶ SERV. (2021). *Advies: Visie nota re-integratie (langdurig) zieken.*

https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/SERV_20210315_Re-integratie_ADV.pdf

⁷ Riziv. (2017). *Verklarende factoren met betrekking tot de stijging van het aantal invaliden.*

https://www.riziv.fgov.be/SiteCollectionDocuments/studie_du_verklarende_factoren_invaliditeit_2007_2016.pdf

⁸ Stichting Innovatie & Arbeid. (2019, november). *Vlaamse werkbaarheidsmonitor 2019 - werknemers.*

https://www.serv.be/sites/default/files/documenten/StIA_20191130_WerkbaarheidsmonitorWerknemers2019_RAP.pdf

In een eerder verschenen nota gaf het Vlaams Netwerk tegen Armoede zeven aanbevelingen in functie van werkbaar werk:

- Zet in op meer flexibele, betaalbare kinderopvang op maat
- Zorg voor betere mobiliteit en bereikbaarheid
- Heb oog voor de leefwereld van mensen in armoede
- Erken competenties en groeipotentieel
- Stimuleer kansen en opleidingsmogelijkheden op de werkvloer
- Stimuleer jobcarving en jobcrafting
- Waak over de kwaliteit van uitzendarbeid

Concrete suggesties die langdurig zieke mensen in armoede geven om de combinatie met werk te maken zijn deeltijds werken, opvolging en begeleiding, geloofd worden als het minder gaat, respect voelen voor je kwetsbaarheid, een vast uurrooster, minder deadlines en ruimte voor rust.

Preventie is het **tiende actiepunt** van het Vlaams actieplan. Wij hadden dit liever als allereerste punt gezien. **We vragen aan bedrijven om prioritair te focussen op preventie. Dit zal leiden tot een win-winsituatie voor zowel werknemer als werkgever.** Voor de werkgever leidt minder langdurig zieke personeelsleden tot een daling van het personeelsverloop en de bijhorende kosten, tot verhoging van motivatie en prestaties en een beter imago voor het bedrijf⁹.

Gelukkig zijn is het belangrijkste. Maar er zijn zoveel mensen ongelukkig. De werkdruk is veel te hoog. (SOMA)

⁹ Voor meer informatie over een armoedebewust HR-beleid en de te ondernemen stappen, kan u terecht op <https://netwerktegenarmoede.be/nl/armoedebewust-hr-beleid>

Verfijning en versnelling van de structurele samenwerking met het federale niveau

Uit het actieplan:

11) Betere afstemming tussen de bevoegdheden op het Vlaamse en Federale niveau draagt bij tot een gestroomlijnder re-integratieproces.

12) In het re-integratieproces wordt VDAB tijdig en formeel betrokken zodat de begeleiding naar werk vlot en tijdig kan ondersteund worden.

13) Méér arbeidsongeschikten in trajecten naar werk bij VDAB. De instroom naar werk wordt verhoogd en een vlotte dienstverlening op maat wordt gegarandeerd. Hierbij zetten we ook in op vlotte en digitale informatie-doorstroom met het oog op een gestroomlijnd en eenvoudig proces.

14) De financiële onzekerheid en onduidelijkheid, die een grote drempel vormen om stappen te zetten naar werk, worden weggewerkt. Dit maakt begeleiding naar werk ook concreter.

15) Een aanbod van verschillende mogelijkheden om werk te combineren met ziekte zal een boost betekenen om meer mensen (ook al is het maar een paar uren) aan de slag te krijgen.

Het Vlaams Netwerk tegen Armoede werkt vooral rond Vlaamse materie. In wat volgt geven we een korte reactie op de actiepunten met betrekking tot de samenwerking met het Federale niveau.

In dit laatste onderdeel staat het vereenvoudigen van procedures centraal. Dat is zonder meer positief. Minder complexe procedures betekent meer bandbreedte voor wat echt telt. **Over de financiële impact van werk leven heel veel vragen en bezorgdheden onder mensen in armoede. Het niet kunnen inschatten van deze impact zorgt er vaak voor dat mensen de stap naar (deeltijds werk) niet durven te zetten.** Mensen willen per percentage extra arbeid weten wat de impact op hun inkomen is. Dat wil zeggen: de impact op hun uitkering, premies en sociale tarieven. Naast de financiële impact van werken verduidelijken en verminderen moet het ook praktisch duidelijk zijn bij wie men wat moet aangeven. Idealiter is er een aanspreekpunt waar alles automatisch in orde wordt gebracht.

Bij de uitwerking van **actiepunt 13** staat beschreven dat er werk zal worden gemaakt van een ambitieus groeipad betreffende het aantal te realiseren re-integratietrajecten. Men streeft naar minstens 10.000 trajecten per jaar tegen 2023.

Het re-integratietraject zoals het er nu uitziet staat bol van de controlemechanismen. Omgekeerd ontbreken er mechanismen die de rechten van de arbeidsongeschikte beschermen. Er situeert zich een risico bij het aanvragen van een re-integratietraject. Dat kan aangevraagd worden door

a) De werkgever.

Hier schuilt een risico in. De werkgever kan een re-integratietraject aanvragen met het doel om de werknemer te ontslaan wegens medische overmacht. Welke mechanismen bouwt de overheid in om dit te controleren?

b) De adviserende arts.

Hij kan dit onder meer doen aan de hand van een vragenlijst.

Mensen in armoede geven aan dat dit moeilijk is om in te vullen en bovendien weinig nuance toelaat.

Het Vlaams Netwerk tegen Armoede suggereert dat deze vragenlijst beter uitsluitend als handleiding voor een gesprek zou gebruikt worden.

Conclusie

Het Vlaams Netwerk tegen Armoede ondersteunt kwalitatieve acties in functie van de re-integratie van langdurig zieken. Daar zijn enkele voorbeelden van te lezen in het Vlaams actieplan:

- De gedeelde verantwoordelijkheid bij de behandelende sector, de re-integratiesector, de arbeidsøngeschikte en de ondernemingen.
- Laagdrempelige informatie over instrumenten en trajecten voor de cliënt
- De huisarts wordt beter op de hoogte gebracht van de mogelijkheden
- Beter afstemming tussen de verschillende bevoegdheden

Anderzijds zien we ook een zorgwekkende tendens waarvoor we oproepen om aandachtig te zijn.

De focus ligt in het plan niet enkel op de (duurzame) re-integratie, maar vooral op de snelle re-integratie. Zo moeten mensen zo snel mogelijk in contact komen met VDAB, moeten ze ziekte combineren met competenties versterken en met 'dynamisch' werk. **Uitzendarbeid voor kwetsbare mensen is géén kwalitatieve toeleiding naar duurzaam werk.** Uit de ervaring van langdurig zieke mensen in armoede blijkt dat dit vaak ten koste gaat van duurzame re-integratie, wat nefast is voor alle betrokkenen en de maatschappij. We gaven in deze nota suggesties om moeilijke re-integratie en snelle uitval te vermijden.

Ten slotte benadrukken we dat we betreuren dat we niet betrokken werden in de uitwerking van het actieplan, omwille van de sterke correlatie tussen langdurig zieken en mensen in armoede. Inzichten van ervaringsdeskundigen in de armoede en sociale uitsluiting dragen steeds bij tot belangrijke inzichten die de kans op slagen van een actieplan gevoelig kunnen verhogen. We hopen dan ook betrokken te worden in de verdere uitrol, vormgeving en evaluatie van dit actieplan.

Heeft u verdere vragen of wilt u meer informatie?

Fien Vanden Bussche | Beleidsmedewerker werk en sociale economie

0471 55 96 75

fien.vandenbussche@netwerktegenarmoede.be

www.netwerktegenarmoede.be